

MAGDA JIANU

MAGDA JIANU

**GRAMATICA PENTRU CULTURA GENERALĂ
STUDII ȘI INTERPRETĂRI**

Editura UNIVERSITARIA

Craiova, 2017

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Mina Maria Rusu

Conf. univ. dr. Dumitru Draica

Copyright © 2017 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JIANU, MAGDA

Gramatica pentru cultura generală / Magda Jianu. -

Craiova : Universitaria, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1138-2

81

Argument

Lucrarea de față abordează câteva probleme actuale ale limbii române, într-o viziune complexă și adaptată imperativului de stimulare la tânăra generație a unor abilități de lectură, de formare a unei culturi generale de tip umanist, ambele, lectura și cultura, aflate în marele pericol de a nu mai fi exersate și, de aici, de a fi abandonate și chiar uitate. Demersul nostru, științific, dar și eseistic pe alocuri, a fost inspirat de modul în care se realizează comunicarea astăzi, de tendințele și mijloacele de *socializare* pentru care optează tinerii, raportate la normele standard ale gramaticii, la elementele de psihomecanică a limbajului etc.

În acest fel se explică opțiunea noastră pentru titlul de față, care sugerează că, având ca pretext gramatica (la care am activat mai mult sensul primar din vechea greacă – *grammatikos*/ din *gramma/graphma/ literă*), putem iniția cu succes excursuri într-o serie de *episoade* ale culturii generale și putem facilita accesul celor interesați spre informații utile, într-un mod dinamic și atractiv. Mai ales că nici măcar *Caesar non supra grammaticos!*/*Împăratul nu e deasupra gramaticii!* (replica aparține unui arhiepiscop care, corectându-l pe Sigismund de Luxemburg, ultimul împărat al Casei de Luxemburg din sec. al XV-lea, a primit din partea acestuia răspunsul infatuat *Ego sum rex Romanus et supra grammaticam/ Sunt împărat roman și mai presus de gramatică!*).

Mutarea comunicării în spațiul online, un mediu cu un grad foarte ridicat de permisivitate în privința lansării, dezvoltării și perpetuării greșelilor de exprimare, a formelor incorecte ale unor cuvinte face greu de controlat și mai ales de corectat mecanismele acelei limbi române instalate pe ... facebook sau pe alte rețele. Înțelegem astfel că ne confruntăm astăzi nu numai cu un exercițiu haotic al exprimării în limba română, în care normele sunt ignorate cu bună știință sau din neștiință, ci și cu o mare rezistență a utilizatorilor la critici avizate și cu rol corectiv.

De aceea, vom prezenta elemente referitoare la fonetica și fonologia românei, la inventarul și utilizările semnelor de ortografie și punctuație, la scrierile corecte ale anumitor părți de vorbire, preocupându-ne și de *moda*

recursului la emoticoane sau la simboluri din programele informatice sau ale telefoanelor mobile de ultimă generație, utilizate în scrierea textelor sau a mesajelor. Totodată, vom realiza o analiză a factorilor care au declanșat opțiunea a milioane de copii și tineri pentru jocul actual *pokémon go*, prin care s-a reușit performanța manipulării lor și chiar a sigilării funcțiilor creierului utilizatorilor (opinia noastră!). Vom identifica și beneficiile, dar și precaritățile sau chiar eșecurile comunicării prin intermediul mijloacelor online, raportându-le la scopul limbajului și la statutul omului de ființă socială.

De asemenea, pentru formarea sau/ și consolidarea unor cunoștințe generale vizând istoria scrisului, a unor cuvinte, originea unor clișee sau structuri lexicale, a unor expresii consacrate, inclusiv a unor nume de persoane, a zilelor săptămânii etc., vom realiza incursiuni în structura etimologică a vocabularului românesc, apelând la surse cunoscute sau, acolo unde opiniile s-au dovedit insuficiente ori interpretabile, vom lansa considerații proprii, pentru care ne vom menține rezerva de subiectivitate.

Vom antrena, pentru demonstrații, informații de istorie, de limbă latină (în primul rând), de greacă, ebraică, slavă etc. (în al doilea rând), care pot fi responsabile de formarea unei culturi umaniste, pe care fiecare trebuie s-o posede. Un foarte mic spațiu îl vom acorda unor comentarii referitoare la argoul actual, la sensurile unor afixe sau elemente de compunere savantă, dar și noi discipline, *mematica*; instrumentele de lucru ale acesteia (memele) ne vor sluji ca pretext în analiza și interpretarea rezumativă a simbolisticii **Cumințeniei pământului** a lui Constantin Brâncuși, sculptură genială, plasată într-un proces trist de licitație populară, după metoda românească știută *Dai un leu pentru Ateneu!*

În acest fel, argumentele și informațiile pe care le vom aduce, prin intermediul studiilor de specialitate, al dicționarelor explorate în varianta fizică ori online vor avea rolul de a favoriza memorizarea lor de durată.

Ca un pandant al demersului nostru, am putea așeza, cu multă încântare și prețuire, considerațiile lui C. Noica, din eseu *Partea noastră de cer: Frumusețea și atracția necunoscutului generează o adevărată excursie a gândului sau o materializare extremă a expedițiilor într-un "spațiu extrem" ("deep space"), spațiul cosmic al Multiversului. Toată această bucurie, chiar în formele ei delirante, de a întâlni noul în lumea dimprejur, în peticul nostru*

de cer, poate fi și una a gândului, așadar. Când începi să explorezi bolta pe care sunt înscrise cuvintele noastre, îți ies înaintea tot felul de stele noi, pe care nu le vedeai cu ochiul liber.

Cu această structură, lucrarea are o arhitectură de *mixtum compositum* de informații atractive, utile și interesante pentru gustul cititorilor de azi (atâția câți mai sunt), care, odată cunoscute și asimilate, le pot crea un confort științific și cultural și o etichetă de *persoană citită*. Recunoaștem că am recurs la această organizare densă a datelor, pentru că o radiografie reală a comportamentului actual al tinerilor în raport cu actul lecturii ne-a adus demonstrații dezarmante despre indiferența lor față de citit, despre apelul constant la *google* ca la un prieten atotștiutor, ori de câte ori au nevoie să răspundă unor întrebări țintite de cultură generală. Iată cum motoarele de căutare au devenit aliați de nădejde în repausul deliberat de la exercițiul minții, un fel de variantă de *Sună un prieten!* din emisiunea *Vrei să fii miliardar*. Fenomenul e cu atât mai îngrijorător, cu cât gradul de încredere pe care îl au tinerii în veridicitatea informațiilor oferite de *google*, *facebook*, *yahoo* este superior, aproape de necontestat, în raport cu ce primesc la clasă, de la profesori.

Este evident că, prin lucrarea de față, nu ne-am propus să suplinim miile de ore de lectură necesare în construcția intelectuală a tinerilor, ci am încercat să declanșăm interesul pentru identificarea, în câteva dintre cuvintele și expresiile limbii române, a unei estetici semantice, a unei vieți trecute și, de aici, a unei povești îmbrăcate în haina gramaticii și să le formăm deprinderile de a fi interogativi, ca primă etapă a cercetării și studiului individual.

Autoarea

I. ELEMENTE DE SCRIERE ȘI FONETICĂ

J. Derrida consideră că *vocea este redarea i-mediată a cuvântului; deconstrucția – textul și rostirea- generează semnificantului rolul de **suplement**, de **construct**, care nu doar înlocuiește sau completează o lipsă a ceva ce există, ci ia locul, augmentează, întregește, se deconspiră ca reprezentare suficientă sieși, printr-o succesiune de litere, organizate într-un bloc grafic logic și coerent, numit cuvânt. Numărul și forma literelor poartă lungi istorii culturale, consubstanțiale evoluțiilor civilizațiilor, popoarelor și umanității.*¹

1.1. De la semn la literă

Până la apariția scrisului – apanaj al puterii claselor dominante -, s-au înregistrat mai multe instrumente și forme de consemnare și de transmitere a informațiilor. Șerban Andronescu² abordează vechimea interpretărilor semantice ale obiectelor, apelând la *Istoriile* lui Herodot referitoare la venirea lui Darius în spațiul nostru actual³. După ce a trecut Istrul, în fruntea perșilor, celebrul conducător a primit prin sol de la sciții care locuiau aici un mesaj reprezentat de *un șoarece, o broască, o pasăre și 5 săgeți*, fără ca aducătorul să ofere și vreo lămurire în descifrarea semnificației lor. Înțelepții regelui persan au tălmăcit, după lungi dezbateri, că, în mod cert, localnicii îi declarau supunere și chiar capitulare (adică îi cedau *apele, văzduhul, pământul* și-i puneau la picioare *armele*). Unul singur s-a dovedit că optează pentru altă interpretare- Gobrias, care a citit în acest mesaj semne amenințătoare. Dezambiguizarea sensului a adus-o însă numai finalul acestui periplu al lui Darius în Sciția, fuga lui rușinoasă demonstrând ce efecte poate avea o semantizare incorectă ori superficială a mesajului, mai ales în situații de război!

De asemenea, în procesul de comunicare și conviețuire umană, este de remarcat importanța dată de oameni simbolistici unor obiecte, ca *pipa păcii, lamura albă, nodul de la batistă, de la basma* etc. sau altele utilizate și astăzi. O parte dintre acestea erau mnemonice și constituiau variante adaptate ale *nodurilor de la sfoară*, întâlnite la populațiile din Madagascar, Malaiezia,

---

¹ În *Despre gramatologie*, Editura Tact, Cluj, 2009, pag. 92

² În Șerban Andronescu, *Cadmos. O istorie a scrisului*, Editura Științifică, București, 1966, pag. 37.

³ În varianta tradusă de Dimitrie Ion Ghica, vol IV, Editura Științifică și Enciclopedică, 1961, pag. 181

Noua Guinee, la negri bantu din Angola, la ostiacii din Siberia. De asemenea, și incașii obișnuiau să lege de crengi sau de frânghii fire de lână sau șnururi, pe care le înnodau diferit, toate acestea având anumite semnificații⁴; Confucius înregistrează obiceiul activării memoriei prin noduri și în China antică. Un alt obiect mnemotehnic a fost *răbojul*, întâlnit la samoezi, iakuți, tunguși, ostiaci, dar și la indieni, neozeelandezi, laoțieni și chiar la români⁵; cel mai cunoscut era răbojul brutarului, reprezentat de o scândurică pe care acesta marca cu o linie fiecare pâine pe care o dădea pe datorie⁶; în Codul lui Napoleon, răbojul a fost chiar probă în materie de obligații între persoane.

Semnele erau utilizate și pentru informarea asupra proprietarului unor bunuri; astfel, în România, apartenența animalelor la anumite familii sau persoane s-a realizat prin câteva modalități: *danga*⁷ (marcare cu fier roșu) sau *potricala* ori *preduceaua* (o gaură făcută în urechea oii⁸ sau o tăietură ori creștătură a unei gheare, a unei unghii la puii sau animalele mai mici, pentru a fi ușor de identificat; practica ultimă era specifică zonei Banatului); *îmbourarea* era realizată prin arderea animalelor, dar și a femeilor adultere, a făcătorilor de rele cu un fier înroșit, pe care era gravat un cap de bour. În afară de acestea, care erau semne de proprietate sau de stigmat, *tatuajul* (termen provenit din tahitiană, *tatan* însemnând *a înțepa prin ciocănire*) a purtat exclusiv un mesaj individual și a fost un act de voință a persoanei; de exemplu, în perioada lui Ceaușescu, mesajul transmis de o inimă, desenată pe diferite zone ale brațului, în care era înfiptă o săgeată și, eventual, însoțit de un prenume feminin, era o demonstrație de mare afecțiune, aproape un jurământ de castitate, făcut de bărbații care plecau, de regulă, în armată sau la închisoare, ori de marinarii care erau nevoiți să stea departe de iubitele ori de soțiile lor. Totodată, acesta era considerat semn particular, ceea ce, pentru exercitarea anumitor profesii (cum ar fi cele militare), era o cauză de neacceptare.

---

⁴ Șerban Andronescu, op. cit, pag. 32.

⁵ Cităm, pentru demonstrarea prezenței acestuia în viața socială a românilor, versurile lui M. Eminescu din *Scrisoarea I: Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr,/ Altul caută în lume și în vreme adevăr,/ De pe galbenele file el adună mii de coji,/ A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj.*

⁶ Șerban Andronescu, în *Cadmos...*, pag. 46 ș.u.; astăzi, în zonele rurale cu precădere, negoțul pe datorie se practică prin scrierea valorilor pe caiet.

⁷ Din turcescul *danga*, cu același sens. Interjecția *danga- langa* este însă o creație românească, după sunetul de clopot (de aici și verbul *a dăngăni* și substantivul *dangăt*).

⁸ Pentru a evita aceste semne mutilante, se preferă azi vopsirea lânii oilor, a penelor păsărilor etc. De asemenea, consemnăm și că, în vederea unei evidențe riguroase a numărului de animale din țară, autoritățile au impus, în ultimii ani, obligația înregistrării acestora (inclusiv a câinilor fără stăpân), prin capsarea de ureche a unui cod.